

TÁJÉKOZTATÁSGÉPESÍTÉS

Gépesített információk rendszerek
mint a jövő könyvei és folyóiratai

A technológia ma már elérte azt a fejlődési fokot, amely gyakorlatilag végtelen mennyiségű információ gazdaságos és könnyű tárolását teszi lehetővé. A korszerű információ-tároló eszközök révén megoldható, hogy pl. az az információ-mennyiség, ami a *Library of Congress*-ben van (becslések szerint összesen mintegy 10^{14} betű, számjegy stb.), a másodperc tört része alatt elérhető lehessen a felhasználó számára. Az információ-tárolás módjának egységnyi költsége fordítottan arányos az információt tároló berendezés nagyságával és várható, hogy az elkövetkező évtizedben olcsóbb lesz, mint bármely egyéb, eddig általánosan használt tárolóeszköz (pl. papír, mikrofilm). Az információk megjelenítésének eszközei is jelentős változáson mennek át: a TV készülékre emlékeztető, billentyűkkel, gombokkal szabályozható berendezés képernyője ma már akár egy teljes nyomtatott oldalnyi szöveg megjelenítésére is alkalmas.

A fentiek alapján elképzelhető, hogy a mai, elsősorban nyomtatott formában végzett információ-kezelést és -tárolást, a jövőben egyetlen helyen történő gépi tárolás és az ehhez csatlakozó távközlési rendszer váltja fel. Eltérően a csak adatokkal dolgozó műveleteket is végző adatbankoktól, a tárolás korszerű, tömegtároló eszközeire alapozott ismerettárak, amint az fejlődésükből látható, kizárólagosan (rendszeren kívül álló) harmadik fél által szolgáltatott adatokat tárolják és ehhez az információhoz csak eredeti, változatlan formában férhet hozzá a felhasználó.

Az ismerettárak kulcskérdése, hogy mennyire egyedi, különleges az az információ, amelyet tárolnak. Egy könyv, egy folyóiratcikk vagy egy újság szerkesztőségi cikke ilyen megoldás mellett már nem valószínű, hogy egynél több ismerettárban is megtalálható lenne. Ezért fontos, hogy az a mű, amelyet az ismerettárban való megőrzésre szánunk, a lehető legteljesebb, legtekélyesebb változat legyen. Hiszen csak ez az egyetlen változat létezik, mint „elektronikus példány”.

Az ismerettárak másik alapvető fontosságú kérdése a működtetés gazdaságossága. Az új rendszer létrehozása költséges. Csak nagy befogadóképességű információ-tároló rendszerekkel érhető el az, hogy az egy információ-egységre eső költségek elfogadható mértékre csökkenjenek.

A harmadik lényeges vonása az ismerettárnak az, hogy egyaránt alkalmas legyen átfogó, széles körű információk, illetve lebontott töredékanyagok tárolására és szolgáltatására. Éppen a hagyományos eszközöket felülmúló tulajdonságok miatt válhat az ismerettár a jövő könyvévé, újságjává, de az is elképzelhető, hogy a folyóiratok, újságok, könyvek mai formájukban fenn-

maradnak, és az ismerettár csak egyike lesz a publikálás és az információ-terjesztés eszközeinek.

Az ismerettárak elterjedésének valószínűsége számos gyakorlati és elméleti problémát vet fel. A cikk elsősorban a szerzői jog oldaláról közelíti meg a kérdést. Felveti pl. azt, hogy vajon az ismerettárak felhasználói milyen mennyiségben (azaz hányszor) használhatják újra fel a tárolt művet vagy szükség van-e valamiféle számbeli korlátozásra?

Vajon a társadalom számára fenn kell-e tartani egy meghatározott minimális számú törzspéldányt a földrajzilag különböző helyeken lévő ismerettárakban annak érdekében, hogy mindenütt egyformán hozzáférhető legyen?

Szükséges-e, hogy az ismerettárak archiv jellegű megőrzési technikát alkalmazzanak, azaz olyan módszert, amely egyrészt lehetővé teszi a mű olvasását, de másrészt megakadályozza a letörlését, megsemmisítését, illetve azt, hogy belejavítsanak vagy újra írják?

Mi lehetne az ismerettárba való bekerülés kritériuma? Csak már publikált művet vagy bármilyen oda felajánlott művet tároljon?

Szükséges-e, hogy a szerzőt az ismerettárban tárolt művéről egy hiteles másolattal lássák el annak érdekében, hogy műve tartalmának bármiféle meghamisítását, torzítását megakadályozhassa?

Egyöntetűen kell-e meghatározni a felhasználók számára az ismerettárban tárolt művek árát és felhasználhatóságának mértékét, vagy különbséget kell tenni aszerint, hogy a felhasználó oktatási intézmény, kutatóintézet, üzleti vállalkozás vagy egyéb?

A jogi természetű kérdéseknél fontosabbnak, közelebbnek tűnik a szerzőnek egy másik, a gyakorlati munkára vonatkozó megjegyzése. Felhívja ugyanis a figyelmet arra, hogy az ismerettárakban tárolt anyagok hatékonysága (hozzáférhetősége és terjesztése) nagymértékben függ a feldolgozást végző személyek szakmai felkészültségétől, valamint attól, hogy a jó minőségű munka érdekében egy olyan osztályozási és indexelési rendszert kellene kifejleszteni, amely teljes mértékben fel tudná váltani a jelenlegi könyvtári gyakorlatban használatos Dewey-féle Tizedes Osztályozást (USA).

Bár az ismerettárak elterjedése még bizonyos időbe telik, már most gondolkozni kell a problémáin annak érdekében, hogy az új információ-tárolási rendszer minél teljesebb mértékben szolgálhassa a társadalom céljait.

/GARDINER, M. J.: *Computerized information systems as the books, magazines, and journals of the future* = *Bulletin of the American Society for Information Science*, 1. köt. 10. sz. 1975. máj. p. 19-21./

(Berényi Jánosné)